

Memòria de la intervenció arqueològica realitzada a la Plaça Constitució, 10-11. Ciutat romana de Baetulo (Badalona, Barcelonès)

Pepita Padrós Martí, Montserrat Comas i Solà

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

SUMARI

Situació	1
Antecedents	1
L'excavació de 1998-1999	1
Unitats Estratigràfiques	4
Fases d'ocupació	9
Conclusions	14
Inventari materials	16
Planimetria	24

MEMÒRIA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA PLAÇA CONSTITUCIÓ NÚMEROS 10-11 CIUTAT ROMANA DE BAETULO (BADALONA, BARCELONÈS) DESEMBRE 1998 – FEBRER 1999

SITUACIÓ

La plaça Constitució està situada al barri del Dalt la Vila de Badalona, en el subsòl del qual es troba el jaciment de la ciutat romana de *Baetulo*, declarada BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional) per Resolució de 30 de novembre de 1995 (D.O.G. núm. 2146 de 22 de desembre de 1995).

ANTECEDENTS

En aquest sector del jaciment de la ciutat romana de *Baetulo* ja s'havien realitzat excavacions arqueològiques l'any 1983, a rel de les obres de clavegueram i nova pavimentació de la plaça Constitució. Els treballs arqueològics van consistir en la realització d'una sèrie de rases, que van donar com a resultat l'aparició de nivells i estructures romanes just per sota la cota de la pavimentació moderna de la plaça.

L'EXCAVACIÓ DE 1998-1999

El mes de juny de 1998, el Departament de Llicències d'Obres de l'Ajuntament de Badalona, va demanar al Departament d'Arqueologia del Museu de la ciutat, un informe referent a una sol·licitud de llicència d'obres majors que afectava al solar situat en els números 10-11 de la plaça Constitució de Badalona. En el projecte

MEMÒRIA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA PLAÇA CONSTITUCIÓ NÚMEROS 10-11 CIUTAT ROMANA DE BAETULO (BADALONA, BARCELONÈS) DESEMBRE 1998 – FEBRER 1999

SITUACIÓ

La plaça Constitució està situada al barri del Dalt la Vila de Badalona, en el subsòl del qual es troba el jaciment de la ciutat romana de *Baetulo*, declarada BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional) per Resolució de 30 de novembre de 1995 (D.O.G. núm. 2146 de 22 de desembre de 1995).

ANTECEDENTS

En aquest sector del jaciment de la ciutat romana de *Baetulo* ja s'havien realitzat excavacions arqueològiques l'any 1983, a rel de les obres de clavegueram i nova pavimentació de la plaça Constitució. Els treballs arqueològics van consistir en la realització d'una sèrie de rases, que van donar com a resultat l'aparició de nivells i estructures romanes just per sota la cota de la pavimentació moderna de la plaça.

L'EXCAVACIÓ DE 1998-1999

El mes de juny de 1998, el Departament de Llicències d'Obres de l'Ajuntament de Badalona, va demanar al Departament d'Arqueologia del Museu de la ciutat, un informe referent a una sol·licitud de llicència d'obres majors que afectava al solar situat en els números 10-11 de la plaça Constitució de Badalona. En el projecte

MEMÒRIA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA PLAÇA CONSTITUCIÓ NÚMEROS 10-11 CIUTAT ROMANA DE BAETULO (BADALONA, BARCELONÈS) DESEMBRE 1998 – FEBRER 1999

SITUACIÓ

La plaça Constitució està situada al barri del Dalt la Vila de Badalona, en el subsòl del qual es troba el jaciment de la ciutat romana de *Baetulo*, declarada BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional) per Resolució de 30 de novembre de 1995 (D.O.G. núm. 2146 de 22 de desembre de 1995).

ANTECEDENTS

En aquest sector del jaciment de la ciutat romana de *Baetulo* ja s'havien realitzat excavacions arqueològiques l'any 1983, a rel de les obres de clavegueram i nova pavimentació de la plaça Constitució. Els treballs arqueològics van consistir en la realització d'una sèrie de rases, que van donar com a resultat l'aparició de nivells i estructures romanes just per sota la cota de la pavimentació moderna de la plaça.

L'EXCAVACIÓ DE 1998-1999

El mes de juny de 1998, el Departament de Llicències d'Obres de l'Ajuntament de Badalona, va demanar al Departament d'Arqueologia del Museu de la ciutat, un informe referent a una sol·licitud de llicència d'obres majors que afectava al solar situat en els números 10-11 de la plaça Constitució de Badalona. En el projecte

presentat es preveia la construcció d'un bloc de planta baixa, dues plantes-pis i una planta-soterrani per aparcament.

L'informe realitzat pels tècnics del Museu de Badalona, adreçat a l'Ajuntament de la ciutat, indicava tant la catalogació de BCIN del jaciment, com el fet de l'aparició d'estructures romanes en les excavacions realitzades l'any 1983 en la pròpia plaça, assenyalant la condició indispensable de realitzar excavacions arqueològiques abans de plantejar un projecte d'edificació en el solar esmentat, i per tant qüestionant absolutament els temes referents a la fonamentació, planta-pàrking, etc, del projecte presentat en aquell moment pels promotors i propietaris del solar.

En base a aquest informe, els promotors van plantejar la conveniència de realitzar l'excavació arqueològica del solar, per tal de poder refer el projecte en cas d'aparició de restes romanes. En aquest sentit, i un cop obtingut el corresponent permís d'excavació de la Direcció General del Patrimoni de la Generalitat, el departament d'Arqueologia del Museu de Badalona va iniciar excavacions arqueològiques en aquest solar. La direcció de l'excavació va anar a càrrec de Pepita Padrós Martí i Montserrat Comas Solà. L'empresa propietària i promotora de l'obra, Cortijosa S.A., va proporcionar la mà d'obra necessària per realitzar els treballs arqueològics, que es van iniciar el 14 de desembre de 1998 i van finalitzar el 17 de febrer de 1999.

El solar té una extensió de 400 m² i està limitat per la plaça de la Font, carrer de la Costa i plaça Constitució, i té paret mitgera amb el número 12 d'aquesta darrera plaça. El nivell de circulació del carrer de la Costa està a una cota més baixa que el nivell de la plaça Constitució, fet pel qual la meitat sud del solar, on les antigues edificacions obrien al carrer de la Costa, havia sofert importants rebaixos de terra en època moderna.

Per tant, i donat que en la meitat sud del solar, per sota les pavimentacions de les edificacions modernes enderrocades ja apareixia la terra verge (EI-37), es van realitzar una sèrie de rases amb màquina, amb resultats totalment negatius, fet pel qual es va anar rebaixant tot aquest sector del solar sense que

es pogués documentar cap rastre de nivell o estructura arqueològica, tan sols es van poder documentar un parell de fosses sèptiques corresponents a les edificacions modernes enderrocades.

La situació era diferent en la meitat nord del solar, ja que les edificacions sempre havien obert a la plaça Constitució, és a dir, a una cota més alta. Tot i estar els nivells molt arrasats es van documentar diverses estructures i nivells, concretament es van excavar 37 unitats estratigràfiques que són les que descriurem a continuació, seguint l'ordre de numeració, fent-ne la descripció, seqüència física, cronologia i, sempre que hem pogut, possible interpretació. Després ens centrarem en les diferents fases d'ocupació d'aquesta zona, i n'extraurem les conclusions. Finalment, hem transcrit els inventaris dels materials apareguts en aquesta intervenció arqueològica, que han estat netejats, classificats, siglats i numerats. Quant a la planimetria, les plantes compostes estan dibuixades a escala 1:40, i els seus autors són Antoni Fonollà i Júlia Miquel.

PLAÇA CONSTITUCIÓ NÚMEROS 10-11

UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

- Es-1 Nivell modern de terra solta, negrosa, amb abundantíssim material d'enderroc sota el paviment de les cases existents. Aquest nivell reomple també tots els dipòsits, fosses sèptiques, pous negres, etc. del solar.
- EI-2 Paret moderna d'una de les cases enderrocades, orientada est-oest, que limita un espai més alt en l'extrem NO del solar.
- EI-3 Doble dipòsit modern
Cobert per: Es-1
- EI-4 Dipòsit modern en relació amb l'element 5
Cobert per: Es-1
- EI-5 Dipòsit modern, en relació amb l'element 4
Cobert per: Es-1
- EI-6 Dipòsit modern que forma part d'una zona de manipulació d'oli juntament amb l'element 7, el qual hi desguassa
Cobert per: Es-1
- EI-7 Pedra de premsa d'oli que desguassa en el dipòsit o element 6
Cobert per: Es-1
Talla: EI-24
- EI-8 Dipòsit modern
Cobert per: Es-1
Talla: EI-13
- EI-9 Pou circular modern
Cobert per: Es-1
Reomplert per: Es-1
- EI-10 Esquelet amb el cap a l'oest pertanyent a un enterrament realitzat en la terra verge (EI-37) i envoltat de pedres (EI-11). Es conserva pràcticament sencer, tan sols li manquen els peus.
Cobert per: Es-1
Reomple: EI-11
- EI-11 Conjunt de pedres que formen la tomba de l'element 10. Tan sols es conserva l'estructura de la tomba fins a l'alçada dels genolls de l'esquelet.
Cobert per: Es-1

- Talla: EI-24
Reomplert per: EI-10
- EI-12 Esquelet amb el cap a l'oest pertanyent a un enterrament, realitzat en la terra verge (EI-37), i possiblement envoltat de lloses a manera de caixa (EI-13). Tan sols conserva el cap, la clavícula i l'húmer, ja que està tallat per un dipòsit modern (EI-8).
Cobert per: Es-1
Tallat per: EI-8
Reomple: EI-13
- EI-13 Llosa que sens dubte formaria part de la tomba de l'element 12. No es conserva cap més element d'aquesta tomba, ja que va estar tallada per un dipòsit modern (EI-8).
Cobert per: Es-1
Talla: EI-24
- EI-14 Esquelet amb el cap a l'oest pertanyent a un enterrament realitzat en la terra verge (EI-37) i envoltat de pedres (EI-15). Es conserva pràcticament sencer.
Cobert per: Es-1
Reomple: EI-15
- EI-15 Pedres que formarien la tomba de l'enterrament o element 14
Cobert per: Es-1
Reomplert per: EI-14
- EI-16 Esquelet que tindria el cap a nord, molt malmès, tallat en fer la paret de façana a la plaça Constitució, de les cases modernes ara enderrocades. Es superposa a un altre enterrament encara més malmès (element 20)
- EI-17 Hipogeu orientat nord-sud tallat a la terra verge (EI-37), amb una escala d'accès de tres graons fets de rajol, que està parcialment enderrocada, i que s'adossa, tallant-lo en part, i passant-hi per sota també en part, a l'element 24 (fonamentació romana). Està reomplert amb el mateix nivell que el cobreix (Es-1), bàsicament compost per materials d'enderroc. Surt a la meitat nord del solar, en direcció a la plaça Constitució,
Cobert per: Es-1
Reomplert per: Es-1
- EI-18 Hipogeu orientat nord-sud, talla a la terra verge (EI-37), que surt pràcticament en el tall nord del solar, i s'endinsa amb un fort pendent, cap al centre de la plaça Constitució. El fet de sortir a partir del límit del solar, fa que estigui pràcticament buit, tan sols en l'inici de la part conservada es va localitzar part de l'estrat 1.
Cobert per: Es-1
Reomplert per: Es-1 (en part)

- EI-19 Paret moderna orientada est-oest, que formaria part d'una construcció anterior a les cases modernes enderrocades
Cobert per: Es-1
- EI-20 Esquelet que tindria el cap a oest, del que tan sols es conserven part de les cames.
Cobert per: Es-1, EI-16
- Es-21 Nivell de terra modern, que queda més alt que la resta del nivell modern del solar, delimitat per l'element 2. El fet que estigui a una cota més alta és degut a que està situat en l'espai més a nord-oest del solar, espai que estava ocupat per una casa que obria a la plaça Constitució a un nivell una mica més alt que la casa del costat (la plaça Constitució fa pendent cap a l'est, cap a la plaça de la Font. Potser és el nivell de terraplenament fet per construir la darrera casa, un cop s'abandona la casa relacionada amb l'element 19, mur est-oest anterior a les darreres construccions.
S'adossa a: EI-19
Cobreix: Es-22, EI-31
- Es-22 Nivell de terra modern, amb abundants pedres
Cobert per: Es-21
Tallat per: EI-19
Talla: EI-31
Cobreix: Es-32
- EI-23 Bloc d'opus caementicium, caigut
Cobert per: Es-21 i Es-22
- EI-24 Fonamentació d'una estructura romana, feta en opus caementicium, que mesura 7x6x1'20 m. En la part superior es conserven les empremtes dels blocs que formarien els seus murs, i
Cobert per: Es-1
Tallat per: EI-11, EI-13, EI-7
- EI-25 Preparació de paviment amb petites plaques de marbre per anivellar i per tal que es fixi millor el propi paviment. Forma part de l'element 24
Cobert per: Es-1
Cobreix: EI- 36 (paviment d'opus signinum)
- EI-26 Nivell romà de pedres molt regular, possiblement relacionable amb algun paviment o preparació de paviment. Surt tan sols en l'extrem nord-est del solar.
Cobert per: Es-1
Cobreix: Es-27 i terra verge
- Es-27 Nivell romà de terra vermellosa, compacte, de poca potència
Cobert per: EI-26
Cobreix: Es-28 i terra verge

- Es-28 Nivell romà de terra sorrenca amb abundant material.
Cobert per: Es-27
Cobreix: Es-29
- Es-29 Nivell romà de terra fangosa, negrosa, de no massa potència
Cobert per: es-28
Cobreix: terra verge
- Es-30 Nivell modern, situat al nord de l'element 19, en l'angle NO del solar.
Cobreix en part l'inici de la paret est de la claveguera
Cobert per: Es-1
Tallat per: EI-16, EI-20
Talla: EI-31 i Es-32
- EI-31 Paviment romà, molt malmès. Possible nivell inicial de circulació del cardo
Cobert per: Es-1
Tallat per: Es-21, Es-22, Es-30, Es-32
- Es-32 Nivell de terra solta, amb material modern, que envolta el bloc de caementicium i alhora cobreix en part la claveguera, en la zona on manquen les pedres de la coberta. Perquè un nivell modern envoltant el bloc de caementicium i tapant part de la claveguera. Pensem que la seva formació es va produir en el moment en què, en època moderna, es va voler treure el bloc de caementicium, que quedava a una cota força alta, per tal de poder construir. Al veure que era impossible moure el bloc, tot i que es devia descalçar tot el seu voltant i fins i tot es van treure pedres de la coberta de la claveguera per poder manipular-lo millor, es va reomplir aquest gran forat amb l'estrat 32.
Cobert per: Es-22
Cobreix: EI-34 (en part), terra verge
- Es-33 Estrat de terra de color marronós, no massa compacte, amb abundant material, entre ell una espasa de ferro pràcticament sencera. Reomple l'interior de la claveguera (EI-34)
Cobert per: Es-32 (en part), EI-34
Reomple: EI-34
- EI-34 Claveguera orientada NO-SE, pertanyent a un cardo de la ciutat. Es conserva en tota la seva alçada, i amb les pedres de la coberta, excepte en un tram. Surt a escassa fondària respecte de les cotes de circulació de les cases modernes. Hi ha un petit clavegueró de desguàs que hi va a parar des de l'oest (EI-35)
Cobert per: Es-22, Es-32
Tallat per: EI-2, EI-19, Es-32
Reomplert per: Es-33
- EI-35 Petit clavegueró que desguassa en la claveguera del cardo (EI-34). Està molt arrasat, i tan sols es conserven algunes pedres dels seus murets laterals i el fons, on es veu l'empremta d'un peu humà.

EI-36 Paviment d'opus signinum de l'estructura de fonamentació romana (EI-24). Trencat i força malmès pel fet de estar a una cota molt superficial respecte als nivells de circulació de les cases modernes. Primera pavimentació d'aquesta construcció.
Cobert per: Es-1 i EI-25 (en part)

EI-37 Terra verge

PLAÇA CONSTITUCIÓ NÚMEROS 10-11

FASES D'OCUPACIÓ

Abans d'iniciar l'anàlisi de les diferents fases d'ocupació d'aquest solar, creiem important comentar el fet que la meitat sud del solar havia estat rebaixada i tan sols hi havia terra verge. En la meitat nord, on han sortit tots els elements moderns, és on també s'han localitzat les diverses unitats estratigràfiques que poden adscriure's a l'època romana.

FASE 1. (August ?) Plantes 1, 2 i 3

Primera fase d'ocupació romana d'aquesta zona. S'hi adscriuen tres elements: una claveguera (EI-34), un clavegueró (EI-35) i una estructura de fonamentació (EI-24).

En el sector oest, a tocar la plaça Constitució i la paret mitgera de la casa núm. 12 de la plaça, va aparèixer un tram de 6,60 m. d'una claveguera (element 34) pertanyent a un *cardo* de la ciutat –orientat NO-SE-, de la qual se n'havia trobat ja un tram en la intervenció arqueològica que es va realitzar el 1983 a la plaça.

La claveguera (EI-34) es va documentar en el sector oest del solar, a tocar la plaça Constitució i la paret mitgera de la casa núm. 12 de la plaça. Es va trobar en un tram de 6,60 m., amb una orientació NO-SE. Els seus murs fan 0'45 m. d'amplada, tenen una alçada total de 0'90 m i estan fets de pedra i encaixats en la terra verge (Es-37). El seu fons és de *tegulae*, fa 0'40 m. d'amplada i finalment, la coberta està realitzada amb lloses de pedra. És la continuació de la claveguera documentada en la intervenció arqueològica realitzada el 1984 a la plaça Constitució, interpretada com un dels *cardines* de la ciutat.

El clavegueró (EI-35) desguassava per l'oest a la claveguera del *cardo*. Estava arrasat i tan sols es conservava alguna pedra de la darrera filada dels seus murs i la base feta amb una morterada de calç, en la qual es conservava

l'empremta d'un peu, tal vegada d'un peó que va treballar en la seva construcció. Es conserva en una llargada de 6'50 m. i quedava tallada per un mur modern de separació de solars.

A l'est del cardo, i obrint a ell, es va localitzar el tercer element adscrit a la fase 1. Es tracta d'una estructura de grans dimensions (element 24), de la que tan sols es conservava el paviment i la fonamentació. Aquesta fonamentació, feta en *opus caementicium* mesura 7 m de llargada per 6 m d'amplada, té una fondària de 1,50 m, i està totalment encaixada en la terra verge (EI-37). La part central de la base de la fonamentació està ocupada per un paviment (element 36) de 5,40 m per 2,75 m, fet en *opus signinum* que té a sobre una preparació amb *crustae* (element 25), és a dir, peces de marbre disposades de forma irregular per encaixar-hi les lloses possiblement de marbre d'un nou paviment. Al seu voltant, i uns 0,30 m més baix, es conserven les empremtes dels blocs de pedra que formarien els seus murs. En la façana oest, que obriria al cardo, es conserva l'empremta de quatre filades de blocs, excepte en la part central, trencada per l'entrada a un dels hipogeus i per la col·locació de la pedra de premsa d'oli. Les empremtes dels murs nord, sud i est indiquen que aquests murs tindrien l'amplada d'un sol bloc de pedra.

La grandiositat d'aquesta fonamentació –42 m² en planta amb una fondària de 1,50 m- ens indica que hauria de sustentar una construcció molt potent, de grans dimensions. Com hem dit, i en base a les empremtes documentades, els murs d'aquesta construcció estarien fets amb grans blocs de pedra regulars, ben tallats. Desconeixem quina funcionalitat tindria aquesta edificació, però indubtablement es tracta d'un important monument públic, situat molt proper al fòrum de la ciutat. Potser es podria relacionar amb un monument honorífic, tot i que no es pot descartar la possibilitat que es tractés d'un arc monumental, d'un nimfeu, o d'un temple.

Quant a la cronologia d'aquest monument, tot i que no s'han trobat ceràmiques associades a ell que ens permetin donar-ne una datació segura, el tipus de preparació de paviment amb plaques de marbre irregularment disposades és una característica constructiva típica de l'època de l'emperador August. Per

tant, podríem pensar en aquesta cronologia de finals del segle I a.C., inicis del segle I d.C., és a dir, el canvi d'Era, per la construcció d'aquest edifici.

També s'adscriuen a aquesta fase dues unitats estratigràfiques (element 26 i estrat 28). L'element 26 és un paviment de pedres i l'estrat 28 podria ser part del seu nivell de preparació. Ambdues unitats estratigràfiques es localitzaren en l'extrem NE del solar, zona que quedava aïllada per elements moderns de les altres restes i nivells romans documentats en el solar.

FASE 2. (Segona meitat del segle I d.C.) Plantes 4 i 5

A aquesta fase correspon el nivell de cobriment (estrats 30 i 32) de la claveguera del *cardo*, que alhora prepara el carrer per a una de les seves pavimentacions. La seva datació s'ha de portar a la segona meitat del segle I d.C., en època flàvia, per la presència de ceràmica comuna africana de la forma Lamboglia 10B. Altres materials són comuna africana Ostia II, fig. 303 i sigil·lata sudgàl·lica indeterminada.

També s'adscriu a aquesta fase, una unitat estratigràfica (estrats 27 i 29) interpretada com un reompliment, que es localitzà en l'extrem NE del solar, i que com hem dit en la fase anterior, és una zona que quedava aïllada per diversos elements moderns dels altres restes i nivells romans documentats en el solar.

FASE 3. (Primera meitat del segle II d.C.) Planta 6

En aquesta època es situa l'abandonament (estrat 33) de la claveguera del *cardo*, i també és d'aquesta fase la seva darrera pavimentació (element 31) documentada en aquest carrer. Els materials que permeten donar la datació de primera meitat de segle II d.C. són: terra sigil·lata africana A de les formes Lamboglia 4/36 i Lamboglia 2, i ceràmica comuna africana de les formes Ostia III, fig. 267 i Lamboglia 10A. Altres materials significatius són: sigil·lata africana A indeterminada, comuna africana Ostia II fig. 302, Ostia II fig. 303, Ostia II fig. 312, Ostia III fig. 324, Ostia III fig. 332, Lamboglia 10B, sigil·lata sudgàl·lica

Drag. 18, 27, 29, 37, sigil·lata hispànica Hermet 13 i indeterminada, i dues monedes, una indeterminada alto-imperial i l'altra de l'emperador Domicià. En el nivell d'abandonament de la claveguera s'ha de destacar la troballa d'una espasa de ferro sencera, en força bon estat de conservació.

FASE 4. (Època romana indeterminada) Planta 7

Adscriuim a aquesta fase un gran bloc d'opus caementicium caigut (element 23), que va aparèixer entre la gran estructura (element 24) i la claveguera del *cardo* (element 34). Provenia, sens dubte, de l'enderroc d'una edificació que quedaria fora del solar excavat, però de la qual es mantindria el traçat del seu tancament est en el parcel·lari actual, en el mur que limita per l'oest el solar objecte d'aquesta memòria.

La caiguda d'aquest bloc es produiria en un moment indeterminat –no sabem si en època romana o posterior-. El que sí és cert és que en època moderna es va fer un intent de treure el bloc que no va fructificar, ja que les seves dimensions i el seu pes ho devien impedir, i aleshores es va realitzar una cala al seu entorn, possiblement per aconseguir enfonsar-lo i deixar el terreny més lliure per fer-hi alguna altra construcció.

FASE 6. (segle XIV ?) Planta 8

Es van localitzar cinc enterraments, dels quals tan sols un es conservava pràcticament sencer (elements 10 i 11), adossat també a l'estructura romana que hem mencionat. Un altre, al seu costat, havia estat trencat en fer un dipòsit, que alhora estava trencat per un pou negre, i d'ell tan sols es conservava el crani (elements 12 i 13). Quant als altres tres, dos estaven situats en l'extrem nord-oest del solar, i estaven tallats per la paret de separació dels habitatges moderns i la plaça Constitució (elements 16 i 20). El cinquè enterrament (elements 14 i 15), també molt malmès, estava situat molt a prop també de la plaça. Quatre esquelets estaven amb el cap a l'oest, és a dir, orientats a est, i el cinquè estava orientat a nord.

Desconeixem la cronologia d'aquests cinc enterraments, ja que no tenen cap mena d'aixovar ni nivell estratigràfic que s'hi pugui relacionar. L'únic punt de referència serien les excavacions realitzades a la plaça Constitució el 1983, en les que es va documentar l'existència de diversos enterraments. En aquell moment es van poder identificar clarament dues tipologies, una eren enterraments de tipus antropomorf, situables cronològicament entorn els segles X-XI, i l'altre tipus eren enterrats en la terra sense retallar, que es van relacionar amb l'epidèmia de pesta que assolà Badalona en el segle XIV. moment en què aquesta zona de la ciutat devia estar pràcticament deshabitada. Potser podríem adscriure a aquesta data els enterraments que s'han localitzat en l'excavació que presentem, però és una dada que s'haurà de precisar.

FASE 7. (Època moderna indeterminada) Planta 9

S'han documentat dos hipogeus (elements 17 i 18), túnels excavats a l'argila natural, molt freqüents al barri del Dalt la Vila, dels que fins el moment no coneixem ni la seva cronologia, ni la seva funcionalitat, tot i que sabem que sens dubte són posteriors a l'època romana. Un dels hipogeus (element 18) té el seu inici pràcticament al final del solar, en direcció a la plaça Constitució. Se'n conserva un tram d'aproximadament 7 metres ja sota la plaça, amb un pendent molt pronunciat en direcció a ella, i després està cegat intencionadament. L'altre hipogeu (element 17), que també va cap a la plaça Constitució, està situat més al centre del solar, i està adossat a la construcció romana (EI-24), que hem descrit en la fase 1. D'ell es conserven 5 graons per baixar-hi, i un petit tram de 6 metres, ja que després està enfonsat.

FASE 8. (finals segle XVIII- inicis segle XIX) Planta 10

Altres troballes efectuades han estat una sèrie de dipòsits (elements 3-4-5-6-8) i una pedra treballada (element 7), pertanyent a una premsa de vi, que sens dubte s'hi ha de relacionar, i també un pou (element 9). Novament ens trobem amb l'absència absoluta de dades que permetin datar aquest conjunt, ja que tots els elements estaven encaixats en la terra verge (EI-37), i a més, els

dipòsits havien estat reutilitzats com a fosses sèptiques. No obstant, la tipologia de la premsa de vi ens permet plantejar la seva adscripció a una data de finals segle XVIII.

FASE 9 (segles XIX-XX) Plantes 11 i 12

Després de treure l'estrat 1, format en enderrocar les construccions existents en l'actual solar, els elements més moderns que s'han trobat, deixant de banda les fonamentacions de les cases enderrocades (elements 2 i 19), són diversos pous negres i fosses sèptiques que han perforat el solar al llarg dels segles en que aquest ha estat habitat, i que no comentarem. També alguns estrats de reompliment (estrats 21 i 22) corresponen a aquesta fase.

CONCLUSIONS

Quant a la conservació de les estructures romanes documentades.

La primera conclusió que es va desprendre dels resultats de l'excavació arqueològica realitzada en aquest solar, va ser que la construcció d'una planta soterrani destinada en la seva totalitat a aparcament era absolutament inviable, ja que la meitat nord del solar estava ocupada per diverses estructures d'època romana, que sortien a nivell de cota d'ús d'aquest soterrani.

En base a la importància, monumentalitat i bon estat de conservació de les restes romanes documentades en aquest solar, i essent evident que no es podien destruir, sinó que s'havien de conservar, es va plantejar al promotor de l'obra, l'empresa Cortijosa S.A., la possibilitat d'integrar aquestes estructures romanes dins la nova edificació. L'empresa promotora va recollir el suggeriment i els arquitectes autors del projecte, Antoni Poch i Jordi Moliné, van presentar una proposta que planteja la construcció d'una planta soterrani, utilitzada com a aparcament en la seva meitat sud, amb menys places disponibles de les que preveia el projecte original, i conservant l'estructura i la claveguera romanes existents en la meitat nord del solar, que no tan sols queden salvades sinó integrades, visibles i visitables. La construcció romana i la claveguera es

dipòsits havien estat reutilitzats com a fosses sèptiques. No obstant, la tipologia de la premsa de vi ens permet plantejar la seva adscripció a una data de finals segle XVIII.

FASE 9 (segles XIX-XX) Plantes 11 i 12

Després de treure l'estrat 1, format en enderrocar les construccions existents en l'actual solar, els elements més moderns que s'han trobat, deixant de banda les fonamentacions de les cases enderrocades (elements 2 i 19), són diversos pous negres i fosses sèptiques que han perforat el solar al llarg dels segles en que aquest ha estat habitat, i que no comentarem. També alguns estrats de reompliment (estrats 21 i 22) corresponen a aquesta fase.

CONCLUSIONS

Quant a la conservació de les estructures romanes documentades.

La primera conclusió que es va desprendre dels resultats de l'excavació arqueològica realitzada en aquest solar, va ser que la construcció d'una planta soterrani destinada en la seva totalitat a aparcament era absolutament inviable, ja que la meitat nord del solar estava ocupada per diverses estructures d'època romana, que sortien a nivell de cota d'ús d'aquest soterrani.

En base a la importància, monumentalitat i bon estat de conservació de les restes romanes documentades en aquest solar, i essent evident que no es podien destruir, sinó que s'havien de conservar, es va plantejar al promotor de l'obra, l'empresa Cortijosa S.A., la possibilitat d'integrar aquestes estructures romanes dins la nova edificació. L'empresa promotora va recollir el suggeriment i els arquitectes autors del projecte, Antoni Poch i Jordi Moliné, van presentar una proposta que planteja la construcció d'una planta soterrani, utilitzada com a aparcament en la seva meitat sud, amb menys places disponibles de les que preveia el projecte original, i conservant l'estructura i la claveguera romanes existents en la meitat nord del solar, que no tan sols queden salvades sinó integrades, visibles i visitables. La construcció romana i la claveguera es

podran visitar des de dos accessos: des de l'escala que del vestíbul porta al pàrking i des d'un accés en el propi pàrking.

Creiem que amb la solució proposada, comentada i discutida en diverses reunions entre els promotors, els arquitectes i els tècnics del Museu, s'ha aconseguit no tan sols la conservació de les restes romanes, d'altra banda inqüestionable, sinó també el fet que puguin ser visitables i es puguin incorporar al circuit de visita de diversos elements –termes públiques sota el Museu, casa romana al carrer Lladó, zona comercial propera al fòrum en el subsòl de la plaça Font i Cussó, edifici públic a l'església de Santa Maria, conducte d'aigües al carrer Pujol, etc- de la ciutat romana de Baetulo.

CONCLUSIONS GENERALS

La intervenció arqueològica realitzada en aquest solar ha proporcionat importantíssimes dades per a un millor coneixement de l'estructura urbana i arquitectònica de la ciutat de Baetulo.

En primer lloc, l'aparició d'un tram de la claveguera d'un *cardo* ha confirmat la ubicació d'aquest carrer de la ciutat, que segueix l'orientació de la trama urbana de Baetulo, és a dir, NO-SE.

En segon lloc, la troballa d'una important estructura relacionable sens dubte amb una construcció de tipus públic –monument honorífic, temple, nimfeu, etc.- ens situa aquest sector com una zona pública –fòrum o espai al seu entorn-, que ens ajuda a definir millor els usos d'aquest sector de la ciutat.

Finalment, l'aparició d'un gran bloc d'opus caementicium, procedent sens dubte d'un gran edifici públic situat en aquesta zona ens corrobora la hipòtesi amb la que estem treballant en l'actualitat, i que fa referència a l'existència d'un teatre en aquest sector de la ciutat romana.

Badalona, desembre del 2000

MEMÒRIA EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES 1999
PLAÇA CONSTITUCIÓ, 10-11
CIUTAT ROMANA DE BAETULO (BADALONA)

Sigla: C/99 - número estrat - número peça

ESTRAT SUPERFICIAL

Cronologia: poc material datable

1-2	TSS informe
3-5	Parets fines ind
6	Comuna ibèrica informe
7	Ceràmica grisa informe
8	Comuna romana. Vora
9-10	Ceràmica moderna
11	Pintura mural

ESTRAT 1 (sota premsa)

Cronologia: poc material datable

1	Petita gerra de ceràmica moderna amb l'interior vidrat
---	--

ESTRAT 21 (zona claveguera (C/99-CL/1))

Cronologia: ceràmica moderna

1	Comuna africana informe
1bis	Comuna romana. Nansa
2	Comuna de cuina. Vora
3	Àmfora tarraconense Dressel 2-4. Nansa
4-5	Àmfora laietana. Pivots
5bis-6bis	Àmfora laietana. Nanses
6	Teula
7	Marbre. Motllura
8	Ceràmica verd i manganès informe
9	Ceràmica blava catalana mateixa peça
10	Ceràmica blava catalana mateixa peça
11	Ceràmica blava catalana
12-13	Ceràmica moderna vidrada
14	Marbre. Frag. aplacat
15-16	Ossos

- 17 Banya
 14 Pedra volcànica
- 60 frga.s s/f teula
 20 frags. s/f comuna romana

ESTRAT 22 (estrat de pedres)

Cronologia: modern

- 1 TSS. informe
 2 TSA. A. informe
 3 Comuna africana Ostia III fig. 324. Vora
 4 Comuna africana Ostia III fig. 332. Vora
 5-7 Comuna romana. Nanses i fons
 8 Àmfora laietana Dressel 2-4. Vora
 9-11 Àmfora ind. Pivots i nanses
 12-12bis Taps d'àmfores
 13 Marbre informe
 14-18bis Ceràmica vidriada moderna
 19-25 Ossos i dents
 26-32 Àmfora. Pivots
 33-34 Dòlia. Vores
 35-37 Monedes modernes (RG-6641-6642-6643)

8 frags. àmfores s/f
 10 frags. comuna s/f
 53 frags. teula s/f
 15 frags. moderna s/f
 15 ossos s/f

ESTRAT 26

Cronologia: poc material datable

- 1 Àmfora laietana Pascual 1. Vora
 2 Teula
- 20 frags. teula s/f

ESTRAT 27

Cronologia: poc material datable

- 1 Pre -TS Itàlica. Vora

2	TSI informe
3	Comuna itàica. Vora
4	Comuna africana Ostia II fig. 302
5	Comuna romana. Nansa
6	Àmfora laietana. Pascual 1. Vora
7-11	Àmfora laietana. Nanses
12-13	Àmfora laietana. Pivots
14-15	Teula
16	Marbre. Motllura
17	Marbre informe
18	Os. Taba
1-3	Comuna romana. Vora i fons
4	Àmfora laietana. Nansa
5	Teula
6	Pintura mural

15 frags. s/f àmfora
7 frags. teula

ESTRAT 28

Cronologia: a partir 1er ¼ I d.C.

1	Campaniana B informe
2	TSS informe
3	Llàntia informe
4	Comuna ibèrica informe
5-6	Ceràmica grisa . Fons i informe
7	Comuna romana informe
8	Comuna de cuina informe
9	Àmfora laietana Pascual 1. Vora
10	Àmfora laietana. Nansa
11	Teula
12	Pintura mural
13	Os
14-21	Comuna romana. Vores i fons
22-24	Comuna de cuina. Fons
25-26	Peses de teler
27	Àmfora Pascual1. Vora amb la marca M. Porcius
28-32	Àmfora Pascual 1. Vores
33-50	Àmfora laietana. Nanses
51	Àmfora bètica. Nansa
52-54	Àmfora ind. s/f
55-66	Àmfora. Pivots laietans
67	Àmfora laietana. Pivots amb marca il.legible dintre d'un segell quadrat
68	TSI. Consp. 18. Fons
69-72	TSI ind. Fons
73-75	TSI ind. informe

76-80	Parets fines Mayet V. Vora
81	Llàntia ind.
82	Ungüentari amb restes de vernis. Coll
83	Ceràmica grisa. Vora i panxa de petita olla
84	Ceràmica grisa. Fons
85	Comuna itàlica. Vores i fons mateixa peça
85bis-113bis	Comuna romana. Vores, fons i nanses
114-116	Comuna de cuina
117-118	Peses de teler
119	Pesa de teler amb una marca en forma de X
120-133	Àmfores laietanes Pascual 1. Vores
134-135	Àmfores bètiques Dressel 20. Vores
136	Àmfora itàlica Dressel 1 B. Vora
137	Àmfora Almagro 51. Vora
138-139	Àmfora bètica Dressel 7-11. Vores
140	Àmfora ibèrica Mañà B 3. Vora
141	Àmfora ind. Vora
142-144	Àmfora ind. Nanses
145	Àmfora púnica. Nansa
146-171	Àmfores laietanes. Nanses
172-174	Àmfores ind. Nanses
175	Àmfora. Pivots amb la marca A
176-189	Àmfora. Pivots
190	Àmfora. Coll
191-201	Àmfora. Arrancaments de nansa
202	Àmfora púnica. Coll
203-207	Teules i imbrex
208	Gran bloc d'element constructiu amb incisions
209	Àmfora Pascual 1 sencera
210-211	Pintura mural
212-218	Paviments <i>d'opus signinum</i>
219-223	Ossos
224	Pedra arrodonida

338 frags. comuna s/f
635 frags. àmfora s/f
316 frags. teula
60 frags. informe pintura mural
21 frags. s/f comuna
15 frags. s/f àmfora
13 frags. teula

ESTRAT 29

Cronologia: final segle I d.C. per la presència de TSA A informe

1-2	TSS Drag. 18. Vores
3-5	TSS. Fons ind.
6-11	TSS informe

12	Parets fines Mayet V. Vora
13	Parets fines Mayet XXXV . Diversos frags. mateixa peça
14	TSA A informe
15	Comuna itàlica informe
16-17	Comuna africana Lamboglia 10B. Vores
18	Comuna africana Ostia II fig.302. Vora
19-20	Comuna africana informe
21	Llàntia informe
22-23	Comuna romana. Vora i fons
24-25	Ceràmica grisa. Vores
26	Comuna de cuina. Vora
27	Àmfora tarraconense Dressel 2-4. Vora
28	Àmfora laietana Dressel 2-4. Vora
29-31	Àmfora laietana
32	Teula
33-43	Ossos
44	Dent

57 frags. comuna s/f

117 frags. àmfora s/f

11 frags. teula s/f

ESTRAT 30

Cronologia: poc material datable

1	TSS. Fons
2-3	Comuna romana informe
4	Comuna de cuina informe
5	Àmfora tarraconense. Pivot
6	Marbre informe
7	Clau de ferro
8-9	Ossos

ELEMENT 31

Cronologia: primera meitat del segle II d.C.

1	Campaniana A tardana informa
2	TSI informe
3	TSS Drag. 18. Vora
4	TSH informe
5	Comuna africana Ostia III fig. 324. Vora
6	Comuna africana Lamboglia 10 A
7-8	Comuna romana informe
9	Àmfora ind.

10	Ceràmica moderna vidrada informe
11-13	Vidre informe
14	Frag. de plom
15-16	Os i dent

ESTRAT 32

Cronologia: segona meitat del segle I d.C. per la presència de Comuna africana de la forma Lamboglia 10B

1-4	TSS. Fons i informes
5-6	Parets fines ind. Nansa i fons
7	Comuna itàlica "roig pompejà" informe
8-10	Comuna africana Lamboglia 10 B. Vores
11	Comuna africana Ostia II fig. 303. Vora
12-14	Comuna romana. Vores
15-16	Comuna romana. Fons
17-18	Comuna romana informe amb engalba
19	Ceràmica grisa. Vora
20	Comuna de cuina informe
21	Àmfora laietana Pascual 1. Vora
22-28	Àmfora laietana. Nanses
29	Àmfora. Nansa ind.
30	Àmfora . Base plana
31	Morter. Vora
32	Vidre opac. Vora
33-36	Marbre. Motllura
37-38	Pintura mural
39-40	Teula
41-47	Claus i frags. de bronze
48	Frag. de ferro
49-54	Ossos
55	

ESTRAT 33

Cronologia: primera meitat del segle II d. C. per la presència de TSA A de les formes 4/36 i Lamboglia 2 i de ceràmica comuna africana de la forma Ostia III fig. 267

1	Campaniana B. Lamboglia 3. Vora
2-4	Campaniana B informe
5	TSI Consp. 7. Vora
6-11	TSI ind. Fons
12-13bis	TSI informes
14	TSS Drag. 29. Vora

15-16	TSS Drag. 18. Vores
17	TSS Drag. 37. Vora
18	TSS Drag. 27. Paret
19-23	TSS ind. Fons
24	TSS Drag. 29 o 37. Fons
25-38	TSS informes
39	TSH Hermet 13. Vora
40	TSH ind. Fons amb la marca L X OF
41-43	TSH informes
44	TSA A. Lamboglia 4/36 b. Vora, paret i fons
45-46	TSA A. Lamboglia 4/36 a. Vores
47-49	TSA A. Lamboglia 2 a. Vores
50	TSA A. Lamboglia 20. Vora de tapadora
51-56	TSA A. informe
57-57bis	Llànries ind. Bec, nansa i disc
58	Parets fines Mayet XXXIV tipus closca d'ou
59	Parets fines Mayet II
60-62	Parets fines informes
63-64	Comuna itàlica "roig pompejà". Vores
65-66	Comuna itàlica. Vores
67	Comuna africana Ostia II fig. 312. Vora
68-71	Comuna africana. Ostia III fig. 324. Vores
72-74	Comuna africana. Ostia III fig. 267. Vores
75-76	Comuna africana Lamboglia 10 B. Vores
77-78bis	Comuna africana Lamboglia 10 A. Vores
79-81	Comuna africana Ostia II fig. 303. Vores
82-100	Comuna africana ind. Fons
101-117	Comuna africana Ostia III fig. 332. Vores
118-120	Comuna africana Ostia II fig. 302. Vores
121	Ceràmica grisa de la costa catalana. Informe
122	Ceràmica grisa amb engalba
123-125	Ceràmica grisa d'imitació campaniana. Vores i fons
126-128	Ceràmica grisa. Vores
129-131	Comuna africana Ostia III fig. 332. Vores
132-152	Comuna romana. Vores
153-160	Comuna romana. Nanses
161-173	Comuna romana. Fons
174-176	Comuna romana. Tapadores
177-184	Comuna romana informe
184bis	Comuna romana. Gran gerra sencer
185-192	Comuna romana de cuina. Vores, fons i nanses
193-195	Àmfora laietana Pascual 1. Vores
196	Àmfora laietana Dressel 2-4. Vora
197-202	Àmfora. Nanses itàlica, laietanes i bètica
203-204	Àmfora púnica informe
205-206	Imbrex informe
207-232	Vidres. Vores i informes
233-235	Fraqs. de bronze
236	Fraq. de plom aplanat
236bis	Espasa de ferro

237	Ferro. Gran fragment informe
238-241	Ferros informe
242	Ferro amb incrustació de plom
243-251	Claus de ferro
	Bossa amb gran quantitat de ferros incrustats amb pedres
252-255	Marbres
256-258	Pintura mural
259	Pedra. Percutor
260	Agulla de cosir d'os
261-304	Ossos
305-309	Dents
310	Banya
311-315	Petxines
316	Moneda romana altoimperial (RG-6639)
317	Moneda romana de Domicià (RG-6640)
318	Moneda indeterminada (Ebusus ?) (RG-6638)

181 frags. s/f comuna

166 frags. s/f àmfora

182 frags. s/f teula